

НАПРЯМ 2. НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПРАВА

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-302-9-5>

Ворожбіт-Горбатюк В. В.,

*доктор педагогічних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу дослідження проблем
кримінально-виконавчого права
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса
м. Харків, Україна*

Циркуненко О. В.,

*старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
і трудового права імені професора О. О. Процевського
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна*

РЕСУРС ВЧЕННЯ ПРО НООСФЕРУ ВОЛОДИМИРА ВЕРНАДСЬКОГО, ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСУДЖЕНИХ, ЯКІ МАЮТЬ СПЕЦИФІКУ ПОСТПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Попри провадженій воєнний стан в Україні відбуваються демократичні зрушення, реалізуються правозахисні ініціативи. Відповідно до Указу Президента України 119/2021 реалізується Національна стратегія у сфері прав людини [4]. Послугуючись Загальною декларацією прав людини, Конвенцією про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти 1960 року, низкою інших нормативно-правових актів міжнародного і національного контексту створено умови реалізації права на освіту неповнолітніх осіб, засуджених до позбавлення/обмеження волі.

Зокрема відповідно до Конвенції про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти, середня освіта є загальним надбанням і є загально-доступною [2].

В реалізації Національної стратегії у сфері прав людини [4] у цьому контексті значимим є стратегічний напрям інформаційно-просвітницької роботи щодо прав і свобод людини, механізмів їх

реалізації, захисту та відновлення/формування компетентностей позитивного спілкування, правомірної поведінки, позитивних ціннісних орієнтирів і світоглядних переконань, установок. Формування позитивних ціннісних орієнтирів і соціально прийнятних переконань, установок, на наш погляд, в організації ресоціалізації неповнолітніх засуджених на засадах учення Володимира Вернадського про ноосферу сприятиме підвищенню ефективності навчальної, консультаційної, просвітницької і виховної роботи.

Володимир Вернадський справедливо належить до когорти учених-енциклопедистів. Його учення про ноосферу має глибинні засадничі аспекти гуманістичної організації структури життя і діяльності особи, спільноти, громади, суспільства в цілому. Як відомо, осердям учення про ноосферу можна уважати ідею про гармонізацію відносин між особами, людиною і суспільством, людиною і довкіллям.

Ресоціалізація неповнолітніх засуджених, які мають специфіку постпенітенціарної соціалізації, ускладнюється низкою багатокомпонентних чинників. Наприклад, доволі значна частка неповнолітніх засуджених, які відбувають покарання в УПВ, мають утруднення, обумовлені спадковістю, негативним чи асоціальним впливом найближчого оточення, наслідки педагогічної бездоглядності, розлади на рівні унікальності особистості (відхилення, послаблення, інколи – відставання у фізичному, психічному, розумовому розвитку). Усе це є причиною граничних психостанів, коли людина не спроможна нести усвідомлену відповідальність за себе, свою поведінку і діяльність. Практично це має вияв у нерозумінні норм права, моралі, неправомірної поведінки, асоціальній діяльності, деформаціях внутрішніх регуляторів поведінки і самосвідомості. Специфіка постпенітенціарної соціалізації неповнолітніх засуджених полягає в тому, що варто зважати на імпульсивність, агресивність соціальних установок. Частина таких неповнолітніх осіб схильні до вживання алкоголю інших психоактивних речовин. Досвід попереднього передування таких дітей в соціальних виховних установах, або ж педагогічна занедбаність в неповних родинах часто є причиною відсутності соціально значимих навичок спілкування і взаємодії з довкіллям [3].

Виразна полізалежність таких осіб, з одного боку утруднює ресоціалізацію, з іншого – є певним викликом для конструктивної співпраці організаторів такої ресоціалізації неповнолітніх засуджених. Через призму вчення про ноосферу В. Вернадського, на наш погляд, можна створити низку соціально корисних стимулів і розробити цільові технології просвітницької і виховної роботи з такими дітьми [1]. Зокрема, В. Вернадський свого часу запропонував принципово нове

бачення світосприйняття людства, ноосферної людини, вільної, незалежної від інших істот [1]. У цьому бачиться досить сильний виховний аспект вчення про ноосферу для ресоціалізації неповнолітніх засуджених, коли робота здійснюється в напрямі формування критичного самостійного мислення, виробляються значимі навички самостійної правомірної поведінки, що дасть змогу у майбутньому молодій людині не бути полізалежною від соціальних угруповань категорії ризику.

Долучення неповнолітніх осіб у процесі ресоціалізації до осмислення новітніх розробок, які дають змогу реалізувати ідею В. Вернадського про соціальну автотрофну сутність людини може стати потужним зовнішнім мотиватором і в аспекті відновлення академічних навичок, і цілеспрямованої профорієнтації, і піднесення рівня самооцінки такої особи.

Розкриття ідеї В. Вернадського про можливості використання вікових духовних устремлінь для створення дійсно кращого життя [1] дасть змогу вихователям, соціальним працівникам, психологам, іншим організаторам ресоціалізації неповнолітніх засуджених досягти очікуваних педагогічних результатів з опорою на добру природу людини. Адже їхнє завдання: віднайти і створити умови для відновлення, розвитку того кращого, що закладено в людину самою природою. Таким чином вчення про ноосферу В. Вернадського дає змогу спрямувати ресоціалізацію неповнолітніх засуджених, які мають специфіку постпенітенціарної соціалізації, спрямувати виховну, просвітницьку роботу на формування особистих потреб поступального саморозвитку та вдосконалення, самореалізації, об'єктивізації духовних потреб, які дають потужну мотивацію вироблення почуття відповідальності за себе, свою долю, свою поведінку і життя.

Список використаних джерел:

1. Вернадський В. Ноосфера. Автор: М. Кисельов. Сучасна енциклопедія України. Т. 23. 2021. URL : <https://esu.com.ua/article-74036>
2. Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти 14 грудня 1960 року. URL: <https://xn--80aagahqwyibe8an.com/download/konventsiya-pro-borotbu-diskriminatsiyu-1960-22869.html>
3. Максимова Н. Ю. Соціально-психологічні аспекти проблеми гуманізації судочинства та кримінально-виконавчої системи. К. : ЗАТ «ВПОЛ», 2005. 100 с.
4. Національна стратегія у сфері прав людини Документ 119/2021, чинний, поточна редакція – Прийняття від 24.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text>